

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

● ● Feiten en cijfers

● Hoeveel daklozen zijn er in België?

Laatste aanpassing: 10/02/2020

In België bestaan geen officiële cijfers van het aantal daklozen, enkel schattingen van organisaties.

Toelichting:

In de EU Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) -wellicht het belangrijkste instrument om op nationaal en Europees niveau armoede en sociale uitsluiting te meten- worden daklozen niet bevraagd. Om die leemte op te vullen, werd in 2010 een enquête over inkomens en leefomstandigheden van dak- en thuislozen en mensen in onwettig verblijf georganiseerd om te onderzoeken of het in de toekomst mogelijk zou zijn om deze groepen op te nemen in de enquêtes over armoede (onderzoek uitgevoerd door het HIVA (KU Leuven), in opdracht van en in samenwerking met het Steunpunt).

In 2003 schatte FEANTSA het aantal dak- en thuislozen in België op 17.000. Dit cijfer moet echter met de nodige omzichtigheid gehanteerd worden aangezien er in België (net zoals in de rest van Europa) geen enkele officiële telling van het aantal daklozen bestaat. Eén van de belangrijkste problemen in dit verband is het feit dat dakloosheid verschillende verschijningsvormen kent en moeilijk kan gedefinieerd worden. Bovendien is het moeilijk de daklozen te bereiken. Dit heeft tot gevolg dat de beschikbare cijfers ofwel schattingen zijn, ofwel enkel betrekking hebben op het aantal bereikte daklozen via de opvang. Alhoewel men hierdoor een eerste beeld van de groep van daklozen krijgt, moet men zich er steeds van bewust zijn dat het werkelijke aantal daklozen hoger ligt, aangezien de daklozen die niet door de opvangvoorzieningen worden bereikt, niet meegeteld worden. De schatting van 17.000 daklozen blijft ook nog in latere publicaties circuleren. (zie onder meer POD maatschappelijke Integratie (2015), Focus nr. 13, Dakloosheid en huisvesting; Vlaams Parlement (2020). Vraag om uitleg over de toegang van daklozen tot gezondheidszorg van Freya Saeys aan minister Wouter Beke, 700 (2019-2020), verslag in de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding van 7 januari 2020).

Het [MEHOBEL-onderzoek](#) (15/12/2015 - 15/03/2018) in opdracht van de Programmatorische Overheidsdienst Wetenschapsbeleid (Belspo) werd opgezet om een methodologie te ontwikkelen om dakloosheid in België te meten en te monitoren. In hun eindverslag [Measuring Homelessness in Belgium-Final Report \(2018\) \(Samenvatting Nederlands\)](#) stellen de onderzoekers dat het onmogelijk is om dak- en thuisloosheid te meten aan de hand van één methode of instrument maar dat een combinatie van instrumenten nodig is om zicht te krijgen op het aantal, het profiel en de trajecten van dak- en thuislozen. De ETHOS typologie wordt gebruikt als gemeenschappelijke definitie waarbij specifieke aandacht moet uitgaan naar verborgen daklozen [tijdelijk inwonen bij familie/vrienden (de zogenaamde sofa-slayers); wonen in een niet-conventionele ruimte (zoals een auto, een tuinhuis, een kraakpand)].

In België is het dakloosheidsbeleid sterk regionaal uitgebouwd. Cijfers over het aantal daklozen zijn dan ook op regionaal niveau te vinden. De gegevens zijn op basis van verschillende onderzoeksmethoden gekomen.

** In **Wallonië** kreeg het Institut wallon de l'évaluation de la prospective et de la statistique ([IWEPS](#)) opdracht om samen met de 'Relais sociaux' (sociale contactpunten die de dienstverlening aan personen in grote armoede coördineren) de dakloosheid te meten. Een eerste geharmoniseerde data-inzameling bij de partners van de 'Relais sociaux' had plaats in 2012 (Deprez A. en Simon C., (2016), [La prise en charge de la grande précarité et du sans-abrisme dans six grandes villes wallonnes](#), Rapport de Recherche de l'IWEPS, n°15, avril 2016).

In 2018 werden 5.134 personen in centra voor noodopvang geregistreerd. (bron: [IWEPS, Hébergement d'urgence, fiche 1004-REL.SOC, 01/12/2019](#). Deze fiche bevat ook meer informatie over de gegevensverzameling).

** In **Brussel** organiseerde tijdens de nacht van 5 november 2018 [la Strada](#), het steunpunt voor de Brusselse sector voor hulp aan dak- en thuislozen, de [vijfde telling van dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest](#). La Strada benadrukt dat om verschillende redenen, de voorgestelde cijfers de realiteit onderschatten.

In totaal werden 4.187 personen geteld waarvan 51 % daklozen (in de openbare ruimte of in nood- en crisisopvang), 22 % thuislozen (in onthaalhuizen) en 25 % personen in ontoereikende huisvesting (kraakpanden inbegrepen).

Daarnaast brachten 62 niet over een woning beschikkende personen de nacht door in een ziekenhuis in het Brussels Gewest. Het resultaat loopt op tot 5.701 dak- en thuislozen/slecht gehuisveste personen, als de mensen in begeleid wonen meegeteld worden.

Figuur 8a geeft een verdeling van de getelde personen per leefsituatie.

Figuur 8a: Verdeling van de getelde mensen tijdens de nacht van 5 november 2018 in het Brussels Gewest per leefsituatie

Leefsituaties		Mannen	Vrouwen	Onbepaald	Kinderen	Totaal
Dakloos	Straat	327	67	133	19	546
	Openbaar vervoer	160	14	9	0	183
	Parkings	0	0	0	0	0
	Parken & bossen	17	3	9	1	30
	Nood- en crisisopvang	260	220	0	227	707
	Burgerplatform	651	16	0	18	685
Thuisloos logement	Onthaalhuizen	401	253	0	256	910
	Transitwoningen (OCMW's)	10	6	0	4	20
	Begeleid wonen	475	439	0	480	1394
	Housing First	79	41	0	0	120
Ontoereikende huisvesting	Religieuze gemeenschappen	106	155	0	4	265
	NEOS	176	34	0	0	210
	Kraakpanden	160	55	10	11	236
	Onderhandelde bezettingen	152	108	1	72	333
Ziekenhuizen	54	8	0	0	62	
Totaal	3028	1419	162	1092	5701	
Totaal zonder begeleid wonen Housing First	2474	939	162	612	4187	

bron: Quittelier Benoît en Bertrand François (2019), Vijfde editie van de dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - 5 november 2018, La Strada asbl, Brussel, p. 21.

In een tijdspanne van tien jaar (2008-2018) is het aantal dak- en thuislozen en slecht gehuisveste personen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest meer dan verdubbeld: van 1.729 personen in 2008 naar 4.187 personen in 2018 (+142,2 %). De sterke stijging van de getelde aantallen dak- en thuislozen is vooral een weerspiegeling van een steeds hardere werkelijkheid. Opvallend is de enorme stijging van het verblijf in nood- en crisisopvang: +594,9 % in tien jaar als het Burgerplatform wordt meegeteld. Deze enorme toename van de noodopvang is niet te duiden zonder de migrantenkwestie in de analyse te betrekken. Opvallend is ook de stijging van het aantal mensen in de openbare ruimte: het getelde aantal is in die 10 jaar bijna verdrievoudigd: van 269 naar 759 personen (+ 182, 1 %). (bron: Quittelier Benoît en Bertrand François (2019), Vijfde editie van de dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - 5 november 2018, La Strada asbl, Brussel).

Figuur 8b geeft de evolutie tussen 2008 en 2018 van het aantal getelde personen door La Strada weer.

Figuur 8b: Verdeling van de in het Brussels Gewest getelde personen (per categorie) en evolutie tussen 2008 en 2018

Leefsituaties	2008		2010		2014		2016		2018		Evolutie 2008-2018
	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%	
Openbare ruimte	269	15,6	329	16,9	412	15,8	707	20,9	759	18,2	+182,1%
Nood- en crisisopvang	234	13,5	282	14,5	367	14,1	474	14	707	17	+202,1%
Burgerplatform	/		/		/		/		685	16,4	/
Onthaalhuizen	785	45,4	772	39,7	813	31,2	854	25,2	910	21,3	+15,9%
Transitwoningen (OCMW's)	/		/		/		/		20	0,5	/
Religieuze gemeenschappen	/		/		44	1,7	189	5,6	265	6,4	+502,3%
NEOS	165	9,5	189	9,7	316	12,1	288	8,5	210	5	+27,3%
Kraakpanden	60	3,5	100	5,1	422	16,2	587	17,3	236	5,7	+293%
Onderhandelde bezettingen	216	12,5	275	14,1	193	7,4	275	8,1	333	8	+54,2%
Ziekenhuizen	/		/		36	1,4	12	0,3	62	1,5	+72,2%
TOTAAL	1729	100	1947	100	2603	100	3386	100	4187	100	+142,2%

bron: Quittelier Benoît en Bertrand François (2019), [Vijfde editie van de dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - 5 november 2018](#), La Strada asbl, Brussel, p. 23.

** In **Vlaanderen** voerde het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in opdracht van de minister van Welzijn een onderzoek uit dat een nulmeting van de dak- en thuislozenpopulatie in Vlaanderen beoogde. In de periode 15 januari tot en met 15 februari 2014 zijn 711 volwassenen en 53 kinderen in de winteropvang geregistreerd en 3019 volwassenen en 1675 kinderen zijn geregistreerd in de thuislozenzorg van de centra algemeen welzijnswerk (CAW's) en de doorgangswoningen van de OCMW's. 599 werden tijdens de bevragsingsperiode met uithuiszetting bedreigd. De onderzoekers geven aan dat de cijfers een onderschatting zijn, zeker wat betreft het aantal mensen die effectief op straat leven. (bron: Meys Evy en Hermans Koen (2014), [Nulmeting dak- en thuisloosheid](#), Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin). Het advies van de Vlaamse Woonraad over dak- en thuisloosheid in Vlaanderen vermeldt dat het precieze aantal dak- en thuislozen in Vlaanderen niet bekend is. (Vlaamse Woonraad (2016), [Dak- en thuisloosheid in Vlaanderen: pistes voor een meer woongericht beleid](#). Advies 2016/04-24 maart 2016, p. 8).

De POD Maatschappelijke Integratie verschaft gegevens over het aantal daklozen dat een **installatiepremie** krijgt en over het aantal daklozen dat van een aan 100% gesubsidieerd leefloon heeft genoten.

Een dakloze die een woning vindt en hierdoor zijn hoedanigheid van dakloze verliest, heeft

(eenmalig) recht op een installatiepremie. Vroeger konden enkel leefloongerechtigde daklozen hierop aanspraak maken (wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie - RMI-wet). Sinds de tweede helft van 2004 komen ook daklozen met een vervangingsinkomen of een inkomen lager dan een grensbedrag (het leefloonbedrag, vermeerderd met 10 %) in aanmerking (artikel 57bis van de wet van 23 augustus 2004 tot wijziging van de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn - OCMW-wet). Op basis van het recht op maatschappelijke hulp (RMH) tenslotte, is er een tussenkomst in de installatiekosten voor de huisvesting van behoeftige asielzoekers. Het aantal installatiepremies geeft een beeld van het aantal personen die de toestand van dakloosheid, zij het soms slechts tijdelijk verlaten hebben. Tussen 2003 en 2011 is het jaarlijks aantal installatiepremies bijna verzesvoudigd. Na een record van 12.511 installatiepremies in 2016 is vanaf 2017 het aantal toegekende premies opnieuw teruggelopen tot 10.157 om in 2019 te stabiliseren tot 7.909. Het detail per soort premie geeft weer dat sinds 2015 de premies toegekend op basis van het recht op maatschappelijke integratie (RMI) overheersen (tabel 8b). (bron: POD Maatschappelijke Integratie).

Tabel 8b: Jaarlijks aantal begunstigen van een installatiepremie naar reglementaire basis van toekenning, België, 2003-2019

Jaar	RMI	OCMW-wet	RMH	Totaal
2003	1.384	0	295	1.679
2004	1.448	0	266	1.714
2005	2.201	8	371	2.580
2006	2.189	31	414	2.634
2007	2.047	1.429	263	3.739
2008	2.691	2.505	7	5.203
2009	3.286	3.743	801	7.830
2010	3.102	4.782	545	8.429
2011	3.081	4.897	1.685	9.663
2012	3.383	4.081	761	8.225
2013	3.685	4.122	18	7.825
2014	4.221	4.216	10	8.447
2015	5.578	4.453	1	10.032
2016	7.278	5.226	7	12.511
2017	6.503	3.651	3	10.157
2018	6.385	3.708	10	10.103
2019	4.738	3.159	12	7.909

bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens dd. 10/02/2020

Wanneer een persoon zijn hoedanigheid als dakloze verliest en voldoet aan de wettelijke verplichtingen (dat wil zeggen niet voldoende bestaansmiddelen hebben, wettelijk in België verblijven,...), ontvangt het OCMW gedurende twee jaar een terugbetaling van het **leefloon** aan 100 % van de federale Staat.

In 2019 hebben 7.931 personen een leefloon ontvangen dat voor 100 % ten laste wordt gedragen door de federale overheid (tabel 8c). Dit is 3,9 % van het jaarlijks aantal leefloners in 2019. Dit betekent echter niet dat al deze 7.931 personen hetzelfde jaar uit een toestand van dakloosheid gestapt zijn in 2019. Onder deze gerechtigden zijn een aantal ex-daklozen van wie het recht tijdens het jaar gestart zijn en een aantal ex-daklozen die al verschillende jaren, vaak onderbroken, een leefloon ontvangen. (bron: POD Maatschappelijke Integratie).

Tabel 8c: Evolutie van het aantal ex-daklozen dat van een aan 100% gesubsidieerd leefloon heeft genoten, België, 2003-2019

Jaar	Aantal	In percentage van het aantal leefloners
2003	1.897	1,6 %
2004	2.772	2,3 %
2005	2.960	2,5 %
2006	3.417	2,8 %
2007	3.723	3,0 %
2008	4.525	3,4 %
2009	5.607	3,9 %
2010	6.075	4,1 %
2011	5.488	3,7 %
2012	5.699	3,8 %
2013	5.996	3,9 %
2014	6.289	4,0 %
2015	6.695	3,8 %
2016	7.361	3,8 %
2017	7.707	3,8 %
2018	8.079	3,9 %
2019	7.931	3,9 %

bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens dd. 10/02/2020

Het is interessant om de **sociaal-demografische kenmerken** van daklozen te bekijken. Uit de bevraging van de dak- en thuislozen in 2010 in het kader van een [onderzoek naar aanvullingen en correcties op EU-SILC](#) (het SILC-CUT project), valt eerst en vooral de ernst van de armoedesituatie op. 72 % van de dak- en thuislozen leeft beneden de armoedegrens en zelfs erg diep onder de armoedegrens. Er zijn specifieke indicaties van ontbering zoals geen toegang tot drinkbaar drinkwater, toilet of douches in hun verblijfplaats. Het onderwijsniveau van de meeste daklozen ligt erg laag. Eén op vijf mannelijke dak- en thuislozen heeft in de voorbije maand gewerkt. Het gaat dan vooral om precair werk. De overgrote meerderheid van de respondenten is alleenstaand. 24 % van de dak- en thuislozen

beoordelen hun eigen gezondheid als 'slecht' tot 'zeer slecht'. Opvallend zijn de psychische en nerveuze aandoeningen. Een kwart van de daklozen kampt met overmatig alcoholverbruik. Nogal wat zieken raadplegen geen dokter omwille van financiële drempels. (bronnen: Nicaise Ides et al. (2012), [Armoede tussen de plooiën. Aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen](#), HIVA-KU Leuven; Bircan Tuba et al. (2017), [More than a roof. A statistical profile of homeless people in Belgium](#), HIVA-KU Leuven).

De voorbije jaren stelt men een toename vast van het aantal vrouwen en jongeren die dakloos worden (bronnen: [Meer vrouwen en jongeren in daklozenopvang](#), De Standaard 17/11/2019; Fondation Roi Baudouin, [Le sans-abrisme au féminin](#), Zoom, 4/11/2019).

** In **Wallonië**, van de 5.134 personen die in 2018 geregistreerd zijn in centra voor noodopvang, maken mannen de meerderheid uit (80,5 %). De meeste gebruikers van de noodopvang zijn jong. Bij de vrouwen is 18,8 % tussen 18 en 24 jaar; bij de mannen 16,0 %. De meeste gebruikers van de centra voor noodopvang zijn alleenstaand zonder kinderen (83,5 %). De helft van de personen (50,7 %) heeft geen inkomsten; iets minder dan de andere helft (46,1 %) leeft voornamelijk van sociale uitkeringen. (bron: IWEPS, [Hébergement d'urgence](#), fiche 1004-REL.SOC, 01/12/2019).

** In **Brussel**, bij de telling tijdens de nacht van 5 november 2018 vormen mannen de meerderheid in het totaal, net als bij eerdere tellingen. Het aantal vrouwen in de openbare ruimte is met 68% toegenomen (84 tegen 50 in 2016) en in de nacht van de telling brengen 20 minderjarigen de nacht door in de openbare ruimte. Samenhangend met de toename van het aantal beschikbare plaatsen in de centra voor nood- en crisisopvang, is het aantal minderjarigen dat in die structuren verblijft, sterk toegenomen in de laatste 10 jaar: van 149 tot 245 (+64 %). (bron: Quittelier Benoît en Bertrand François (2019), [Vijfde editie van de dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - 5 november 2018](#), La Strada asbl, Brussel).

** In **Vlaanderen**, is één op dertien OCMW-cliënten in meer landelijke gemeenten dak- of thuisloos. Meer dan de helft van deze cliënten is 'verborgen dak- of thuisloos': ze verblijven niet op straat of in specifieke opvangdiensten voor dak- en thuislozen, maar tijdelijk bij familie/vrienden (de zogenaamde sofa-slapers of -surfers) of in niet-conventionele ruimtes (zoals een garage, een auto, een tuinhuis, een kraakpand). Dat blijkt uit een deelstudie van het [onderzoeksproject MEHOBEL](#) bij vijf OCMW's in Vlaams-Brabant. (bronnen: Demaerschalk, E. et al (2018), [Measuring Homelessness in Belgium-Final Report \(2018\) \(Samenvatting Nederlands\)](#), Belspo; Demaerschalk, E. et al (2018), [Dakloosheid geen exclusief stedelijk fenomeen. 1 op 13 OCMW-cliënten heeft geen thuis](#), *Sociaal.net*, 20.06.2018).

Bijna één op drie dak- en thuislozen is minderjarig. Dit is de conclusie van het Vlaamse Kinderrechtencommissariaat op basis van de in 2014 [Nulmeting dak- en thuisloosheid](#) van

Meys en Hermans. In 2014 verbleven 1.728 kinderen in de thuislozenzorg, een doorgangswoning of in de winteropvang. Of ze kregen te maken met een vordering tot uithuiszetting of ze werden begeleid door een woonbegeleidingsdienst. (bron: Kinderrechtencommissariaat (2016), [Dossier '\(n\)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief'](#)). Deze conclusies werden voorgelegd op de Europese peer-review in verband met het kinderrechtenperspectief bij dak- en thuisloosheid in juni 2018 (European Commission, Peer Review on 'Homelessness from a child's perspective'. [Host country Discussion Paper-Belgium. 'Without a home', at policy crossroads: homelessness among children in Flanders](#), june 2018).

Met welke problemen kampen daklozen?

Zowel in Vlaanderen als in Wallonië is het ontbreken van een betaalbare woonst het hoofdprobleem waarmee daklozen geconfronteerd worden. Dit bevestigde een [onderzoek naar de OCWM-hulpverlening aan dak- en thuislozen](#) uitgevoerd door het OASeS centrum van de Universiteit Antwerpen en het Institut des Sciences Humaines et Sociales (2010). Het gebrek aan voldoende inkomsten is het tweede belangrijkste probleem. De situatie van ontwrichte gezinnen wordt op de derde plaats vermeld in Wallonië en op de zesde plaats in Vlaanderen. Het ontbreken van een sociaal netwerk is ook een probleem dat in beide Gewesten vaak voorkomt. De problemen die in beide Gewesten het minst worden vastgesteld door OCMW's, zijn problemen met de fysieke gezondheid.

Het aandeel thuislozen met gezondheidsproblemen is nochtans zeer groot. Daklozen minimaliseren hun gezondheidsproblemen en lijken geen belang meer aan hun lichaam te hechten. Nochtans zijn alle studies het eens over de prevalentie van bepaalde gezondheidsaandoeningen bij daklozen in verhouding tot de algemene bevolking. Aandoeningen die regelmatig worden vermeld, zijn: verwondingen, tandproblemen, schurft, ademhalingsziekten en aandoeningen aan hart en longen, infectieziekten (voornamelijk HIV, tuberculose en hepatitis), psychische aandoeningen. Verslaving aan alcohol, tabak of drugs komt bij daklozen ook heel vaak voor. Daarnaast zijn er problemen als gevolg van een vroegtijdige aftakeling: een negatief zelfbeeld, een beperkt sociaal leven en het gevoel negatief te worden beoordeeld door de maatschappij. Deze vroegtijdige aftakeling, die meestal al is ingezet voor de persoon dakloos wordt, wordt nog bespoedigd door een verblijf op straat of in een onthaalcentrum. Dergelijke situaties leiden tot onzekerheid en hebben een negatieve weerslag op de fysieke en mentale gezondheid. Vooral slaapgebrek is heel schadelijk voor de gezondheid. Slaapgebrek veroorzaakt psychische problemen. (bron: Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2010), Verslag armoedebestrijding 2008-2009-Deel 2. [Naar een coherente aanpak in de strijd tegen dakloosheid en armoede](#), p.33-34).

Opvallend zijn tevens de zich voortdurend herhalende ervaringen van relatiebreuken in het leven van thuislozen: vanaf de kindertijd tot de volwassen leeftijd. Thuislozen bevroegd over hun verleden in het kader van een participatief onderzoek te Brussel, uitgevoerd door het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad tussen augustus 2009 en februari 2010 spreken van een 'slechte start': soms ingewikkelde gezinssituaties, verstoting en verlating, leven in een instelling, schulden, geweld, mentale problemen, alcoholisme, huisvestingsmoeilijkheden en soms uithuiszettingen, een leven zonder toekomstperspectief. De situaties waarin thuislozen terechtkomen, worden vaak van generatie op generatie doorgegeven. (bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2010), [Thuisloos in Brussel, Brussels armoederapport 2010](#), Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, p. 74).

Laatste aanpassing: 10/02/2020